

2. Журнал «International Poultry Production». Оптимальные характеристики животноводческих помещений // Сельскохозяйственный вестник. – 2003. – №2. – С. 32.

3. Заводов В. Микроклимат в системе производства продукции животноводства // Молочное и мясное скотоводство. – 2004. – №1. – С. 7.

4. Краткий справочник консультанта (Издание 3-е, переработанное и дополненное) / Под общей редакцией доктора с.-х. наук, руководителя группы экспертов проекта А. Тёвса. Мекенхайм: Издательство “DCM Druck Center Meckeheim GmbH”, 2010. – 159 с.

5. Система ведения молочного скотоводства Республики Беларусь / [Н. А. Попков, П. Н. Шагов, И. П. Шейко и др.] – Минск, 2002. – 207 с.

6. Содержание коров на ферме / Г. В. Родионов. – М.: ООО «Издательство Астрель», 2004. – 223 с.

The analysis and evaluation of zoogeographical parameters in livestock facilities with different space-planning and design solutions in the winter and summer periods, a transitional year.

Cattle, maintenance of cows, behavior, the microclimate of the livestock buildings

Проведено аналіз і оцінка зоогігієнічних параметрів у тваринницьких приміщеннях різними об'ємно-планувальними і конструктивними рішеннями в зимовий, перехідний і літній періоди.

Велика рогата худоба, утримання корів, поведінка, мікроклімат тваринницьких приміщень

УДК 636.2.033 (477)

**ПРИЧИНИ, ЯКІ СТРИМУЮТЬ РОЗВИТОК М'ЯСНОГО
СКОТАРСТВА В УКРАЇНІ ТА НАПРЯМКИ ЙОГО ЗРОСТАННЯ**
А. М. Угнівенко, доктор сільськогосподарських наук

Досліджено причини, що стримують розвиток м'ясного скотарства в Україні. Розкрито його недоліки та обґрунтовано оптимальні шляхи розвитку.

М'ясне скотарство, ефективне виробництво яловичини, діловий вихід телят

© А. М. Угнівенко, 2015

Найскладнішою проблемою тваринництва України є виробництво яловичини, яка у річному балансі споживання населенням м'яса становить близько 25 %. Є два джерела збільшення виробництва яловичини: це молочне скотарство і відносно нове – спеціалізоване м'ясне [4]. Для забезпечення населення молоком в Україні достатньо 3,4 млн. корів, за надоїв на кожну 5,7 тис. кг у рік. За використання цього молочного поголів'я можна виробляти до 0,8 млн. тонн яловичини. Дефіцит її (0,9 млн. тонн) необхідно покривати вирощуванням близько 9,0 млн. голів м'ясної худоби, у т.ч. 3,2 млн. корів. Конкурентна спроможність виробництва яловичини в Україні сприятлива. Під час вирощування м'ясних телят на фермах Аргентини, Бразилії, Колумбії, Австралії та України є найменші (<\$ 145) витрати на виробництво 100 кг їх живої маси [1].

Розвивати м'ясне скотарство в Україні розпочали в 1972 – 1973 р. р. З цього часу створено українську, волинську, поліську та південну м'ясні породи. У публікаціях висвітлювали в основному, результати промислового схрещування бугаїв м'ясних порід із самицями молочних і комбінованих порід, а також позитивні сторони м'ясного скотарства, проблеми виведення нових порід, ліній і типів. У м'ясному скотарстві головним є відтворення, годівля й утримання тварин в усі періоди року. Тому науку і виробництво необхідно переорієнтувати на вирішення його проблем – розробку економічно ефективних, маловитратних систем відтворення, годівлі й утримання тварин, а також кормовиробництва на основі пасовищ. Необхідно обґрунтувати як максимально використати біологічну енергію, що виробляє сама тварина, а також її природні інстинкти добувати корм, ховатися від негоди, народжувати і вирощувати своє потомство.

Мета дослідження. Розкрити недоліки ведення м'ясного скотарства і причини, що стримують його розвиток та обґрунтувати шляхи виведення галузі із кризи.

Матеріал і методика досліджень. Матеріалом для узагальнення слугували дані власних досліджень, проведених упродовж 1977 – 2014 р. р. та літературні джерела.

Результати досліджень. Головний недолік м'ясної худоби – низька продуктивність корови. Вона може виростити одне теля в рік. За невмілого господарювання його економіка є в два, іноді в три рази нижча, ніж молочного. На приріст у м'ясному скотарстві кормових одиниць витрачають у 2-3 рази більше ніж у молочному, тому що усі корми, використані на худобу, відносять на єдиний продукт – прирости. За прийнятої в Україні системи м'ясного скотарства із закінченим обігом стада, коли отриманий молодняк вирощують на одній фермі до продажу, частка корів становить 45,6

%, що менше, ніж у молочному. Тому в аналогічних за чисельністю м'ясних стадах менше корів і від них отримують менше телят на структурну голову. Через вирощування телят на підсисі у корів після отелення затримується розсмоктування жовтого тіла яєчників, що призводить до їх яловості. Недоліком м'ясного скотарства є невисока молочна продуктивність корів, яка негативно впливає на ріст телят у період підсису, надмірно збудлива нервова система тварин, важкі отелення самиць деяких порід.

Величезним недоліком м'ясного скотарства є порушення раціонального співвідношення між поголів'ям племінних і товарних стадах. У племінних утримують понад половину чистопородних тварин 12 порід. Решта товарних господарств також розводить чистопородну худобу. Тому попит на племінний молодняк мінімальний. Племінні заводи і репродуктори реалізують молодняк за низькими цінами лише для забою і тому мають значні збитки, знижують якість племінної продукції і зменшують поголів'я тварин. На ринку яловичини немає м'яса товарних кросбредних м'ясних тварин, що призводить до неефективного його виробництва і стримує розвиток племінних господарств.

Розвитку спеціалізованого м'ясного скотарства в Україні заважають: необґрунтовані закупівельні ціни на яловичину від м'ясної худоби, що не забезпечують беззбиткового її виробництва і знижують інвестиційну привабливість галузі; економічно необґрунтована для товаровиробників бюджетна дотація; відсутність інтегрування виробництва, переробки і реалізації м'ясної продукції з урахуванням її якісних показників; низька платоспроможність населення; нестача спеціалізованих підприємств із вирощування та інтенсивної відгодівлі молодняку, які мають високий рівень технологічного оснащення; створення м'ясного скотарства за рахунок імпорту поголів'я і виведення власних м'ясних порід, а не за рахунок товарних стад із кросбредною худобою; ведення галузі на інтенсивній основі з великими витратами коштів на складне технологічне обладнання і капітальне будівництво; використання на фермах з утримання маточного поголів'я з телятами технологій і засобів виробництва, не властивих для спеціалізованого м'ясного скотарства, що зумовлює високу його енергоємність; нестача досвіду в обслуговочого персоналу щодо управління м'ясною худобою; отримання більшості надремонтних телиць молочного і комбінованого напряму продуктивності в господарствах населення, що ускладнює їх використання для створення товарних стад м'ясної худоби; відсутність підготовки висококваліфікованих менеджерів для м'ясного скотарства у закладах освіти I-IV рівнів акредитації. Внаслідок цього величезний потенціал м'ясної худоби не

використовується.

Метою розробленої «Програми розвитку м'ясного скотарства в Україні на період від 2013 до 2020 року» [4] є забезпечення продовольчої безпеки держави щодо споживання високоякісної яловичини, розвиток малонаселених сільських територій, повернення у виробництво невикористовуваних земель с.-г. призначення, створення сприятливого інвестиційного клімату. Згідно з нею передбачено зосередити увагу на таких п'яти напрямках: розвиток виробництва яловичини у товарному м'ясному скотарстві; стимулювання вирощування надремонтних телиць у селянських господарствах для підприємств, які займатимуться товарним м'ясним скотарством; запровадження ефективних систем відтворення, селекції, годівлі й утримання тварин і переробки яловичини, шкіряної сировини і субпродуктів м'ясної худоби; популяризація м'ясного скотарства, створення попиту на яловичину від м'ясної худоби.

Для виробництва яловичини у товарному м'ясному скотарстві необхідно розширити доступність середньострокових і довгострокових кредитів на будівництво і модернізацію маловитратних ферм з утримання маточного поголів'я з телятами до відлучення, великих відгодівельних комплексів і майданчиків та організацію і поліпшення пасовищ і сінокосів, запровадити державні інвестиції у будівництво виробничої інфраструктури для м'ясних ферм і комплексів (електричні мережі, водопостачання, майстерні, підприємства з випуску і монтажу спеціалізованого устаткування для м'ясного скотарства тощо) та організацію пасовищ і сінокосів, або часткову компенсацію вартості такого будівництва приватним компаніям.

Збільшення поголів'я худоби - це тривала робота, якщо стада корів створювати лише за рахунок тварин наявних спеціалізованих м'ясних порід. За рахунок цього в осяжному майбутньому не можна мати потрібного поголів'я м'ясної худоби. Для формування товарних стад залишається використовувати лише не потрібних для ремонту у господарствах населення телиць молочних і комбінованих порід, яких щорічно забивають на м'ясо у ранньому віці. Їх слід осіменяти спермою або покривати бугаями материнських м'ясних порід. Вони добре адаптуються до технологічних умов м'ясного скотарства, швидко виробляють материнський, стадний і пасовищний інстинкти, вирощують до відлучення здорових, добре розвинених телят, оскільки мають вищу молочну продуктивність, ніж їх м'ясні ровесниці. Це відбувається внаслідок прояву у помісей гетерозису, а також більш високої молочної продуктивності матерів.

Формування стад (груп, гуртів) для м'ясного скотарства за рахунок молочних і комбінованих телиць у віці майже одного року

необхідно проводити перед початком пасовищного сезону. Протягом весни і літа вони набирають хорошої кондиції, синхронно приходять в охоту і в необхідні терміни ефективно запліднюються. У приватному секторі України щороку отримують майже 1 млн. теличок. Для відтворення поголів'я необхідно близько 500 тис. телиць. Від 20 до 75 тис. голів потрібно для нарощування стад у молочних господарствах громадського сектору. За винятком нетехнологічного молодняка, ветеринарного і зоотехнічного браку залишається резерв – від 200 до 250 тис. телиць. Якщо їх закупляти для м'ясного скотарства, то необхідні Україні 3,2 млн. м'ясних корів можна буде мати лише через 30-40 років.

Необхідно відновити систему вирощування і відгодівлі м'ясної худоби на великих висококомеханізованих відгодівельних комплексах і майданчиках. Доцільніше спеціалізувати м'ясне скотарство. Одні господарства мають отримувати і вирощувати телят на підсисі під коровами до 6-8-місячного віку, а інші – закуповувати відлучених надремонтних бичків і телиць для подальшого вирощування і відгодівлі.

М'ясне скотарство ефективно в районах, де достатня кількість пасовищ, які забезпечують тварин різноманітними і дешевими кормами, оскільки з виробничого циклу виключають такі трудомісткі роботи, як скошування трави, її доставки і роздавання худобі, догляд за тваринами, прибирання гною. Усі ці операції під час використання особливої технології тварини виконують самі без втручання людини. Корми з природних пасовищ мало впливають на собівартість продукції. Під час складання кошторису підрахунок витрачених кормів роблять, проте їх вартість не підвищується, а знижується, оскільки вони безкоштовні.

Нині в Україні є близько 8,0 млн. га кормових угідь, з них пасовищ 5,5 млн. га; 13,2 %, сіножатей 2,4 млн. га; 5,8 % [2]. На наявних природних кормових угіддях без великих капіталовкладень можна розмістити необхідні країні 3,2 млн. голів м'ясних корів "зі шлейфом". З урахуванням наявності земель з пасовищами і сінокосами, населення, традицій господарювання найбільшу кількість м'ясної худоби можна розмістити в зонах Полісся і Карпат.

Неможна започатковувати м'ясне скотарство з придбання худоби. У цьому випадку господарники для економії коштів, змушені будуть розміщувати тварин у наявних приміщеннях і загонах для молочної худоби і використовувати технологічне устаткування, яке збереглося і технологію молочного скотарства. М'ясна худоба опиняється в невідповідних технологічних умовах. У цьому випадку годівля та утримання суперечать її продуктивним і біологічним особливостям. Тому з перших днів розпочинаються нераціональні витрати, які призводять до збиткового виробництва яловичини.

Доглядати за м'ясною худобою доручають працівникам, які все життя обслуговували молочних тварин або зовсім новим людям. Усе це із самого початку зумовлює економічну невдачу під час ведення м'ясного скотарства.

Перш ніж завозити в господарство м'ясну худобу, слід добре підготуватися до її приймання, визначитися з породою, підібрати і навчити кадри методам управління стадом, підготувати приміщення і загони для тварин та придбати необхідне устаткування. Для утримання тварин завчасно готують тристінні, з щілинами у стінах, навіси, під якими худоба могла б знаходитися в стійловий період. Поза приміщеннями на дворах облаштовують розколи з фіксаторами і вагами. Обов'язковим технологічним елементом для завезеної м'ясної худоби є профілактичні чухала.

На фермах облаштовують водопостачання, самогодівниці для сіна, соломи, розсипних, соковитих і мінеральних кормів. Тварини повинні мати постійний доступ до брикетів із солі та вітамінів і мінералів. Худобу всіх статевих і вікових груп, включаючи бугаїв, із часу надходження в господарство утримують безприв'язно. Головною умовою для неї з перших днів перебування на фермі є використання пасовищ. Вони повинні мати майданчики для водопою і бути "такими, що відпочили" від випасання тварин будь-яких видів не менш 2-3-х місяців. Підгодівля худоби, що прибула на ферму, комбікормом або іншими кормами в період адаптації мало ефективна, тому їх (окрім бугаїв) відразу потрібно випасати.

Починати роботу на фермі з вирощування м'ясної худоби необхідно з підбору і підготовки обслуговчого персоналу: технологів із виробництва і переробки продуктів тваринництва, ветлікарів, скотарів. Тому в сучасні програми підготовки фахівців із тваринництва у закладах освіти I-IV рівнів акредитації слід включити спеціалізацію "М'ясне скотарство" зі спеціальності технологія виробництва і переробки продукції тваринництва. Потреба у фахівцях для м'ясного скотарства у 2020 році у разі збільшення поголів'я досягне 2530 чоловік, а щорічна підготовка менеджерів – близько 316. Тому у Національному університеті біоресурсів і природокористування України при кафедрі технологій виробництва молока та м'яса розроблено магістерську програму "М'ясне скотарство".

До завезення в господарство м'ясної худоби, бажано, щоб фахівці (навіть з вищою освітою) і тваринники пройшли короткочасне стажування на діючих м'ясних фермах з породою, з якою їм згодом доведеться працювати. Масовий розвиток м'ясного скотарства в країні потрібно розпочинати із створення в кожній зоні, можливо, і в області, по 5-6 пілотних м'ясних ферм на 120 корів "зі шлейфом". Вони могли б стати школою м'ясного скотарства для регіону.

Під час вибору м'ясної породи необхідно враховувати мету, яку переслідує фермер створюючи господарство (виробництво племінних тварин чи високоякісної яловичини), продуктивність і відтворну здатність худоби, в т.ч. тяжкість отелень, популярність у районі, де розташовано господарство, наявність у районі або регіоні асоціації (об'єднання), яка могла б надати необхідну допомогу, розміри витрат на створення технології для її розведення, відповідність природних і кормових (включаючи якість пасовищ) умов біологічним особливостям породи, наявність кормів всі сезони і місяці року, попит на племінних тварин для чистопородного розведення і схрещування, особисті його вподобання.

Для зацікавлення населення, що утримує товарну м'ясну худобу, вирощувати телиць для реалізації підприємствам, які, необхідно запровадити часткову компенсацію витрат на їх вирощування до 10-14-місячного віку, будівництво та реконструювання приміщень для тварин, на реєстрацію та ідентифікацію худоби, штучне осіменіння маток спермою бугаїв м'ясних порід, поліпшення пасовищ. Часткова компенсація витрат на вирощування надремонтних телиць у селянських господарствах має включати також вартість молока, яке згодовують телятам.

Для підвищення ефективності розведення м'ясної худоби та нарощування генетичного потенціалу її продуктивності слід: привести вітчизняну систему селекції в м'ясному скотарстві до міжнародних стандартів; запровадити спеціалізацію у товарному м'ясному скотарстві і розподілити його на господарства з екстенсивного вирощування телят на підсисі під коровами до 6-8-місячного віку та інтенсивної відгодівлі молодняку у відгодівельних підприємствах; визначити пріоритетним напрямом виділення бюджетних коштів на підтримання селекції, створення і функціонування єдиної системи обліку в м'ясному скотарстві та формування централізованої інформаційної бази з племінної справи; підвищити ефективність використання в селекції кращих вітчизняних генетичних ресурсів; розробити ДСТУ на м'ясну худобу для забою.

Економіку м'ясного скотарства зумовлює не лише м'ясна худоба, але і спеціальні технології та уміння управляти стадом, які базуються на поведінці тварин у різних умовах. Під час організації годівлі та утримання корів із телятами потрібно зважати на біологічні особливості цієї худоби, її обмежену молочну продуктивність, невисоку відтворну здатність маток, підвищені витрати корму на виробництво яловичини. Його розвивають на екстенсивній основі, без великих витрат коштів на дорогі і складні машини і капітальне будівництво, умілим використанням біологічних особливостей, інстинктів і енергетичних ресурсів самих тварин.

М'ясне скотарство не вимагає висококваліфікованої робочої сили. Лише за таких умов від м'ясної худоби отримують недороге м'ясо.

Наявність м'ясної худоби ще не означає наявності м'ясного скотарства. Через його особливості технології виробництва продукції надають більшого значення, ніж породам. Розпочинати м'ясне скотарство необхідно з підготовки технології, яка передбачає, що велику частку кормів тварини в усі сезони року добувають самі на пасовищах. Взимку основним кормом для дорослої худоби є солома і сіно, або інші види найбільш доступних дешевих кормів. У раціони тварин, що ростуть, включають концентрати і невелику кількість силосу.

Утримують м'ясну худобу, у т.ч. і взимку, у легких приміщеннях без великих витрат на їх капітальне будівництво. Для догляду за худобою використовують прості механізми і пристосування, що дозволяють без значних витрат праці і засобів проводити усі необхідні роботи. Технологія м'ясного скотарства має бути не лише маловитратною, але і біологізованою, щоб значну частину трудомістких робіт з годівлі та утримання здійснювали самі тварини. Усі її елементи в поєднанні з умілим управлінням стадом забезпечують високу економічну ефективність виробництва яловичини. Технологію м'ясного скотарства просту і маловитратну, але не примітивну, удосконалюють і модифікують залежно від конкретних природно-кліматичних умов, порід, що розводять, системи вирощування і відгодівлі молодняку.

Для забезпечення ефективного виробництва яловичини у м'ясному скотарстві, дотримання деяких елементів технології обов'язкове. Не можна використовувати приміщення, машини, механізми, що застосовують у молочному скотарстві. Необхідно щоб функціонували підприємства з випуску і монтажу спеціалізованого технологічного устаткування для м'ясного скотарства. На пасовищах технологія характеризується як екстенсивна і маловитратна. Вона ґрунтується на використанні худобою найдешевого корму.

Використовуючи пасовища витрати кормів на одиницю продукції не знижуються, проте їх вартість у 1,5-2 рази менша, ніж під час годівлі за стійлового або стійлово-пасовищного утримання. Виробництво яловичини в м'ясному скотарстві складається з низки організаційних заходів, які здійснюють у технологічному процесі: покриття корів у червні-липні; підготовка їх до отелень у лютому-березні; отелення у березні-квітні; підсисний період – від квітня до жовтня; стійловий період – у січні-березні; бонітування – у серпні-вересні; нагул (відгодівля) вибракуваних корів – у вересні-листопаді.

Помилкою тваринників є те, що вони намагаються інтенсифікувати м'ясне скотарство. В ньому капіталовкладення, понад оптимальні, або навіть мінімальні, не призводять до

отримання від корови більше одного теляти в рік і збільшення приростів вище за генетично зумовлені межі. Тому багато технологічних операцій у ньому мають бути маловитратними, здійснюватись на основі умілого використання пасовищ, у створення і поліпшення яких і слід спрямовувати в першу чергу наявні засоби.

Технологія м'ясного скотарства складається з декількох технологічних операцій. Найважливіша з них - операція "корова - теля", основним завданням якої є зменшення яловості маток і отримання від них до відлучення здорових і дешевих телят, придатних для подальшого вирощування на м'ясо, племінних або користувальних цілей, ремонту власного стада. У свою чергу вона включає усі види робіт у технологічному процесі від одного отелення корів до наступного. У цей період їх доводиться запліднювати в необхідні терміни, уміло випасати на пасовищах, раціонально годувати та утримувати в стійловий період. Усе це має відбуватися без великих витрат праці і засобів, щоб телята, які надходять після відлучення на подальше вирощування, не виявилися занадто дорогими.

За зниження виходу приплоду зменшується виробництво яловичини на структурну голову, підвищуються витрати корму на приріст, знижується собівартість відлучених телят, які надходять на подальше вирощування і відгодівлю. Інтенсифікація відтворення стада є найважливішим завданням в економіці м'ясного скотарства. Щоб підвищити збереженість телят, необхідно стежити за станом кожного, що народилося, у т. ч. слабкого або з дефектами після народження. Економічно доцільно отримувати до відлучення міцних технологічних тварин. У неблагополучних господарствах необхідно проводити профілактичні заходи, щоб уникнути масового падіжу. Критичною межею, після якої відбувається обвал економічної ефективності у м'ясному скотарства, є вихід ділових телят менше 75-80 голів від 100 корів або 80-85 телят від ста корів і нетелей [7]. У більшості господарств України отримують від 75 до 80 телят, деяких на 10-15 голів менше, тому м'ясне скотарство у них є збитковим, а іноді – руйнівним.

На початок стійлового періоду слід вибраковувати всіх нетільних низькопродуктивних і з незадовільними материнськими якостями корів. У наявних стадах м'ясної худоби щорічно вибраковують 30 % корів, бугаїв – 25 %. Оптимальна збереженість телят до відлучення становить близько 90 %. На прибуток м'ясного скотарства України від 65 до 70 % впливає собівартість продукції і від 30 до 35 % виручка від неї [6]. Ефективність його ведення від кількості відлучених телят у два рази вища, ніж від рівня приросту і в 20 разів більша від якості туш [3]. Собівартість телят залежить від їх

ділового виходу в усіх господарствах, незалежно від зони, породи, прийнятої технології та інших факторів [7]. Збереженість їх до відлучення впливає на собівартість приросту у 23,8 та 37,4 рази більше, ніж молочність корів та вихід телят на 100 корів і нетелей, наявних на початок року [5].

Оскільки у м'ясному скотарстві витрати на утримання стада (бугаї, корови, у т. ч. і ті, що не дали протягом року приплоду) відносять на собівартість живої маси телят під час відлучення, то на неї впливають кількість відлучених телят та їхня жива маса. Головним фактором зменшення собівартості приросту у м'ясному скотарстві є збільшення кількості та живої маси ділових потомків і зменшення витрат на утримання основного стада. Високу молочну продуктивність м'ясних корів, що дозволяє отримати приплід з великою живою масою, на час відлучення мати недоцільно, оскільки вона негативно впливає на ефективність їх відтворення приводячи до гормонального дисбалансу та порушення обміну речовин. Її визначають як ефективність відтворення або діловий чи чистий вихід (%) приплоду на час відлучення на 100 самиць, призначених для запліднення.

Чистий вихід телят характеризує здатність бугаїв до спаровування, а самиць запліднювання, народження живих телят, і вирощування їх до відлучення. Причини, за яких від корів не отримують ділових телят, такі: від 13,3 до 22,9 % - корови не запліднились; від 1,4 до 2,8 - аборти; від 3,5 до 8,0 - перинатальна смертність телят; від 2,9 до 8,0 % - загибель до відлучення [3]. Народжуваність мертвого приплоду у нетелей до 3-х років більша від 2,3 до 4,5 разів порівняно з середньою, оскільки їх організм недостатньо сформований. Молоді самиці чутливіші до несприятливих факторів середовища, тазовий отвір у них менший, ніж у корів.

На характер отелень впливають стать і кількість народжених телят. За народження бичків несприятливих родів більше, ніж теличок. Це є наслідком більшої живої маси і розмірів самців порівняно з самицями. Серед близнюків їх від 4,0 до 4,5 рази більше, ніж одинаків. Є відмінності між породами за кількістю мертвонароджених. Легкі роди характерні для абердин-ангуської, герефордської, салерської, кіанської, сірої української і лімузинської худоби, тяжкі - для шароле, бельгійської голувої, мен-анжу і симентальської. Породи з ускладненими отеленнями, передають цей недолік помісям.

Дистоція є основною причиною смертності приплоду до відлучення. Загибель телят, отриманих від нетелей дво- трирічного віку, від 1,5 до 2,5 рази більша, ніж від дорослих корів. Приплід від нетелей сприйнятливіший до захворювань, оскільки молозиво первісток бідніше на імуноглобуліни, ніж повновікових корів. На

смертність новонародженого приплоду впливає його жива маса: дрібні телята – від недостатнього розвитку, а великі – від ускладнень, що виникають під час отелень. Оптимальна жива маса новонароджених, яка забезпечує максимальну їх життєздатність, більша у дорослих корів.

Смертність новонароджених телят-близнюків від 1,7 до 11,3 раза вища, ніж одинаків. Недорозвиненість є однією з основних причин перинатальної смертності близнюків, оскільки за двійчастої тільності ембріональний розвиток зменшується на 7 днів, а маса новонароджених – від 20 до 30 %. Зниження збереженості підсисних телят спостерігається зі збільшенням віку отелення матерів. Серед народжених від корів 10-го отелення і старше, смертність на 15,6 % ($P > 0,95$) вища, ніж від самиць, які мають до чотирьох отелень. Це пояснюється зниженням життєздатності організму корів під час старіння, яка позначається на якості приплоду в різні періоди онтогенезу.

Збереженість приплоду до відлучення можна поліпшити схрещуванням. За промислового схрещування молочних і комбінованих самиць з бугаями м'ясних порід збереженість приплоду до 8-місячного віку вища, ніж ровесників, одержаних за чистопородного розведення. За трипородного промислового схрещування отримують ще більше ділових телят, оскільки гетерозис проявляється у помісних маток за легкістю отелень, у приплоду – за мертвонародженістю та збереженістю. Застосування інбридингу призводить до зменшення ділового приплоду. Оскільки інбредні телята мають знижену життєздатність, чутливіші до несприятливих умов годівлі й утримання, перинатальна їх смертність більша, ніж аутбредних. Збереженість телят, отриманих від внутрілінійного інбридингу менша, ніж ровесниць від спорідненого розведення на представників лінії, до якої належить мати пробанда та на "посередника".

На перинатальну смертність телят особливо впливають спадкові аномалії, носіями рецесивних летальних генів яких є в основному плідники [5]. Постембріональна смертність приплоду варіює залежно від батька від 7 до 45,5 %. Більшу збереженість до відлучення мають телята, народжені від великорослих плідників, які дають приплід, що характеризується більшими висотою і довжиною тулуба та живою масою, а також меншими широтними промірами. Голова у них розвинена більше в довжину, ніж у ширину, груди не глибокі, але довгі. Смертність телят до відлучення залежить від стійкості їх до вірусної діареї, інфекційного ринотрахеїту, парагрипу, респіраторного синцитиального вірусу, гельмінтозу, *pasteurella haemolytica* та *pasteurella multocida*, комплексу ознак респіраторних хвороб або "транспортної лихоманки".

Таким чином, відлучені телята, призначені для вирощування і

відгодівлі на м'ясо, реально відображають успішність ведення м'ясного скотарства і є основною ознакою його продуктивності. В Україні враховують кількість телят, отриманих за рік на 100 корів і нетелей, наявних на початок року, а не від загальної кількості самиць. Це призводить до завищення цього показника, оскільки не враховують незапліднених корів і неплідних бугаїв, втрату плодів під час абортів. Проводячи таким чином облік виходу телят господарники вводять себе в оману.

В Україні продукція м'ясного скотарства не користується великим попитом. Більшість населення практично використовує яловичину від худоби молочних і комбінованих порід і не знає переваги високоякісного м'яса від спеціалізованої м'ясної худоби. Крім цього, в країні мало розвинені традиції приготування елітних страв з яловичини. Найбільш цінні відруби, які коштують дорожче, ніж м'ясо інших видів тварин, часто використовують для приготування фаршу та котлет. Якщо м'ясне скотарство не популяризувати, основними його перевагами залишаються вищі забійний вихід і частка їстівних частин туші, а цього для інтенсивного його розвитку недостатньо.

Для підвищення економічної привабливості і стимулювання розвитку спеціалізованого м'ясного скотарства існує необхідність у запровадженні низки дотацій. Серед основних виплат, які підтримають товаровиробників і зацікавлять бізнес-структури і населення брати участь у формуванні галузі можна виділити дотації на отриманих ділових телят, приріст поголів'я корів, закупівлю племінних бугаїв, а також компенсацію фізичним особам за вирощених і реалізованих тварин сільськогосподарським підприємствам. Існує потреба у додаткових виплатах на створення і окультурення пасовищ. Вони дозволять сформувати ресурсну базу для розвитку м'ясного скотарства і залучити до використання необроблювані землі сільськогосподарського призначення, зберегти і підвищити родючість ґрунтів.

Висновки

1. М'ясне скотарство витримає економічну конкуренцію з молочним і іншими видами тварин за продуктивності, обмеженої одним телям у рік і високими витратами корму на продукцію за таких умов: кормова одиниця має бути в 2 рази дешевшою, ніж у молочному скотарстві та під час виробництва інших продуктів тваринництва, що можна досягнути створенням і використанням пасовищ в усі сезони року; собівартість головомісця для м'ясної корови в стійловий період – в 3-4 рази дешевшою, ніж для молочної (за рахунок заміни дорогих приміщень легкими вітрозахисними навісами); витрати з догляду за тваринами в усі сезони року – в 2-3 рази нижчі, ніж у молочному скотарстві за рахунок організації

весняних отелень, огородження пасовищ, використання самогодівниць для усіх видів кормів і застосування безприв'язного утримання на глибокій незмінній підстилці у стійловий період.

2. Тільки спеціалізовані м'ясні породи, особливі технології й уміння управляти стадами в сукупності можуть забезпечити ефективність виробництва яловичини від м'ясної худоби.

3. Збереженість телят до відлучення найбільше впливає на собівартість приросту і рентабельність м'ясного скотарства, основними причинами постембріональної смертності телят є вік отелення самиць, вроджені вади і патології під час пологів, генотип і гомогенний добір батьків.

Список літератури

1. Деблиц К. Новые аспекты анализа производства говядины // Международная исследовательская сеть по анализу производства говядины / К. Деблиц // Working Paper – 2011. – Part 2. – S. 1 – 7.

2. Земельний фонд України станом на 1 січня 2012 року та динаміка його змін у порівнянні з даними на 1 січня 2006 і 1 січня 2011 років. – Інтернет джерело. – www.lond.gov.ua.

3. Миниш Г. Производство говядины в США: Мясное скотоводство / Г. Миниш, Д. Фокс: пер. с англ., под ред. А.В. Черкаева. – М.: Агропромиздат, 1986. - 478 с.

4. Програма розвитку м'ясного скотарства в Україні на період від 2013 до 2020 року // Гетья А. А., Білозерський О. Л., Петренко С. М. та ін. / за заг. ред. А. М. Угнівенка. – К.: Видавничий центр НУБіП України, 2013. – 40 с.

5. Угнівенко А. М. Шляхи вирішення проблеми виробництва яловичини в Україні / А. Угнівенко // Біоресурси і природокористування. – 2013. – Т. 5. – № 5 – 6. – С. 76 – 84.

6. Угнівенко А. М. Економічне обґрунтування ефективного розведення м'ясної худоби / А. Угнівенко // Біоресурси і природокористування. – 2012. – Т. 4, – № 5 – 6. – С. 71 – 77.

7. Черкаев А. В. Мясное скотоводство: породы, технологии, управление стадом / А. В. Черкаев. – М.: 2010. – 220 с.

Исследованы причины, сдерживающие развитие мясного скотоводства в Украине. Раскрыты его недостатки и обоснованы оптимальные пути развития.

Мясное скотоводство, эффективное производство говядины, деловой выход телят

The author investigates the reasons constraining the development of beef cattle breeding in Ukraine. He also explains its cons and proves the best ways of the development.

Beef cattle breeding, efficient beef production, final calf accretion

УДК 636.22/.28.082.2

ЩОДО СКОРОСПІЛОСТІ М'ЯСНОЇ ХУДОБИ

А. М. Угнівенко, доктор сільськогосподарських наук

Більші середньодобові прирости бугайців м'ясних порід від 8- до 15-місячного віку свідчать про поліпшення їх м'ясної продуктивності і погіршення племінної цінності.

Скороспілість, м'ясна худоба, швидкість росту, швидкість формування

Властивість організму тварин досягати у молодому віці високого ступеня свого розвитку, який забезпечує можливості раннього їх використання для відтворення стада, одержання молочної, м'ясної або іншої продуктивності без шкоди для життєдіяльності, подальшого розвитку і довговічності тварин називають скороспілістю [2]. У м'ясному скотарстві виділяють два типи скороспілості: швидкості росту і швидкості формування [1]. Швидкість формування визначає, якісне оцінювання туш, а кількісне – швидкість росту та його тривалість (великорослість). Скороспілість тварин є складною біологічною властивістю, яка має не тільки позитивні, але й негативні сторони. Селекція бугайців української м'ясної породи на підвищення тривалості росту призводить до одержання великорослих тварин, які мають кращу племінну цінність за власною продуктивністю і якістю потомків [3]. Для племінного використання необхідно добирати бугайців, які під час оцінювання від 8- до 15-місячного віку мають середньодобовий приріст, менший середніх показників у групі, але помірну і стабільну швидкість росту у період від 8 до 24 місячного віку [4]. У м'ясних тварин скороспілість формування має низку позитивних особливостей: вони схильні до утворення сполучної тканини, в якій у ранньому віці і у значно більшій кількості починає відкладатися жир; у ранньому віці і за меншої живої маси досягають співвідношення частин у туші, властивого великорослим у пізньому віці. За рахунок раннього окостеніння хрящів у скороспілих тварин менший вміст кісток у туші.

© А. М. Угнівенко, 2015